

het spanvermogen, en doet in 't eind de hardste duigen buigen. Bij elken welgelukten aanslag op de vrijheid kan dus de Staat nooit dan medeplichtige zijn, hoofdschuldige blijft de plichtvergeten burger zelf, die, in zonde en zingenot zijn zedelijke spierkracht verslappend, de kracht tot eigen initiatief verloor. Onder een volk dat, gezond in zijn nationale kern, nog gezond in zijn kringen leeft, kan geen Staat de palen van het recht verzetten, of dat volk verzet er zich door zedelijken weêrstand, met Gods hulpe, tegen in. Eerst als de tucht week en de weelde insloop en de zonde schaamteloosheid wierd, kon de theorie buigen wat verslapt, een Napoleon intrappen wat vermolmd was. En indien dan ook, meê door den druk, niet telkens weêr uit God in die ontzielde levenskringen veerkracht indaalde om, naar het woord der jongste wijsbegeerte, uit atomen dynamiden te maken, zou reeds lang de laatste eigen kring doorbroken zijn en van de vrijheid ons niets resten dan het „sic transiit” op haar graf.

Onder de verweermiddelen nu, die God aan edeler volkeren schonk, om hun vrijheden te handhaven, is óók de wetenschap; staat meê de wetenschap vooraan. De man van Tarsen was onder de tolken des Heiligen Geestes de wetenschappelijk gevormde, en immers niet uit den peinzenden Johannes, noch uit den practischen Jacobus, maar uit den Paulinischen geestesschat greep Luther de vrijheid der Hervorming. Wel weet ik, dat ook zij de vrijheid verraden kon en meer dan eens verraden heeft, maar dit was ondanks, niet krachtens haar heilige missie. In haar echte gestalte genomen, zond God ze ons als een engel des lights. Want wat den waanzinnige, wat den idioot, wat den dronkaard zijn menschelijk aanzien rooft, is dat niet juist het ontbreken van helder bewustzijn? En tot helder bewustzijn nu te komen, niet van zichzelf alleen, maar ook van wat buiten ons zelf bestaat, is dát niet de wetenschap? Het Gode nádenken van wat Hij vóór en óver en in ons heeft gedacht? Het zijns- en levens-